

Rozwój innowacyjnej metody edukacyjnej w zakresie turystyki DOSTĘPNEJ w Europie Środkowej

2022-2-HU01-KA220-HED-000099410

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

2. Definicja i rodzaje niepełnosprawności. Charakteryzowanie popytu na turystykę dostępną

<https://wecapable.com/types-of-disabilities-list/>

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Koncepcja niepełnosprawności

Definiowanie niepełnosprawności od dekad stanowi przedmiot badań. Wielokrotnie podejmowano próby stworzenia definicji, która w sposób kompleksowy i uniwersalny opisywałaby to zjawisko (Grövník, 2009). Trudność w wypracowaniu jednej, powszechnie akceptowanej definicji wynika z istnienia odmiennych podejść, pojmowania niepełnosprawności jako:

- ograniczenia funkcjonalnego,
- kategorii administracyjnej,
- subiektywnego doświadczenia.

Pojmowanie niepełnosprawności jako:

1. **ograniczenia funkcjonalnego** – podejście to jest najczęściej stosowane.
2. **kategorii administracyjnej** – odnosi się do definicji prawnej lub administracyjnej, wynikającej z systemu przyznawania świadczeń socjalnych. Obejmuje osoby oficjalnie uznane za niepełnosprawne, które mają prawo do wsparcia państwowego, w tym usług opiekuńczych i/lub świadczeń finansowych.
3. **subiektywnego doświadczenia** – dotyczy osób, które same identyfikują się jako niepełnosprawne. Jest to dobrowolnie przyjęta, indywidualna perspektywa niepełnosprawności.

Badania i statystyki wskazują, że w zależności od przyjętej definicji liczba osób uznawanych za niepełnosprawne może się znacznie różnić (Grövník, 2009).

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Zmieniające się znaczenie niepełnosprawności

Ewolucja pojęcia na przestrzeni dekad

Znaczenie terminu „niepełnosprawność” zmieniało się wraz z ewolucją polityki publicznej, dostosowując się do różnych kontekstów społecznych i kulturowych (Francis – Silvers, 2016).

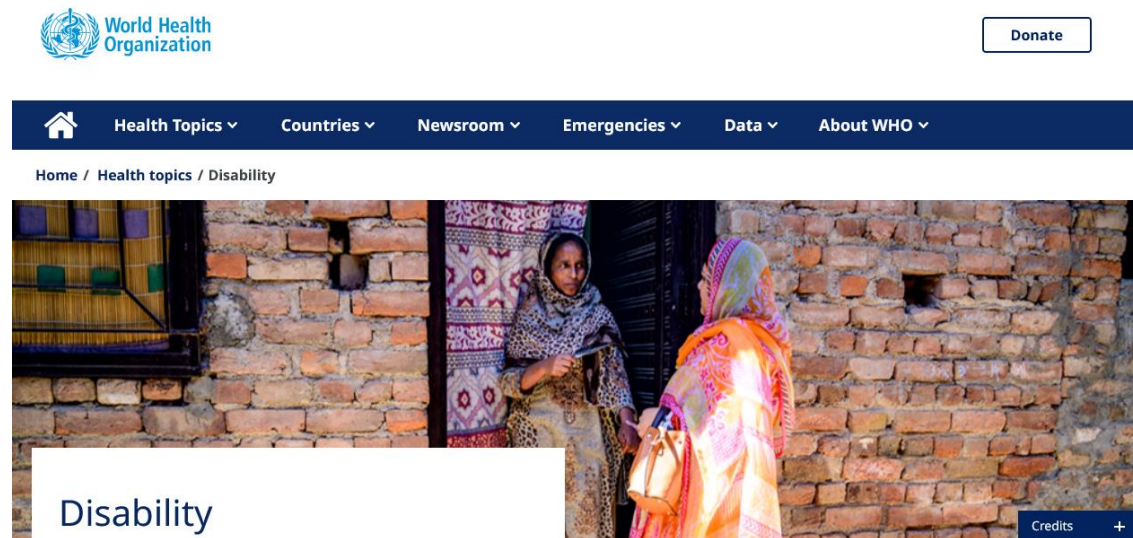
Dawniej powszechnie przyjmowano, że to lekarze decydują o tym, kto jest osobą niepełnosprawną. Obecnie jednak podejście do niepełnosprawności stało się znacznie bardziej złożonym i dyskusyjnym zagadnieniem, zwłaszcza w kontekście praw obywatelskich.

Współcześnie kluczową kwestią nie jest już samo określenie, kto kwalifikuje się jako osoba niepełnosprawna, lecz to, czy osoby z ograniczeniami mają realną możliwość korzystania ze swoich praw oraz czy zapewnia im się sprawiedliwy i równy dostęp do różnych obszarów życia.

Definicja niepełnosprawności według WHO

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) „niepełnosprawność” to ogólny termin określający konsekwencje chorób i urazów – zarówno fizycznych, jak i psychicznych czy emocjonalnych – prowadzące do ograniczeń funkcjonalnych. WHO wyróżnia trzy powiązane pojęcia, różniące się zakresem i znaczeniem: uszkodzenie, niepełnosprawność oraz trudności.

https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1

Definicja niepełnosprawności według WHO

Uszkodzenie odnosi się do wszelkich nieprawidłowości lub niedoborów w strukturze psychologicznej lub fizjologicznej osoby (uszkodzenie zdrowia). Niepełnosprawność natomiast dotyczy ograniczonej zdolności do wykonywania określonych czynności, takich jak transport, samoopieka, praca czy nauka. Trudności to społeczne konsekwencje wynikające z uszkodzenia lub niepełnosprawności, które utrudniają lub ograniczają codzienne funkcjonowanie jednostki.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Modele opisowe niepełnosprawności

Po modelu medycznym pojawił się społeczny model niepełnosprawności, który krytycznie odnosi się do modelu medycznego, uznając go za przestarzały i opresyjny (Beaudry, 2016).

Zgodnie ze społecznym modelem niepełnosprawności, należy uwzględniać także czynniki środowiskowe, które przyczyniają się do jej powstawania.

Niepełnosprawność jest postrzegana nie tylko w kategoriach funkcjonalnych, ale także jako ograniczenie aktywności spowodowane czynnikami społecznymi. W tym podejściu uwaga koncentruje się nie na samej fizycznej niepełnosprawności, lecz na udziale jednostki w różnych aspektach życia społecznego (Shakespeare, 2010).

Współczesne perspektywy postrzegania niepełnosprawności

Perspektywa naturalistyczna - niepełnosprawność jest postrzegana jako cecha biologiczna,

Perspektywa konstruktywistyczna – niepełnosprawność jest pojmowana jako zjawisko częściowo skonstruowane społecznie.

Dodatkowo, w literaturze pojawiła się nowa koncepcja – marginalizowanego funkcjonowania (Jenkins & Webster, 2021), która odnosi się do relacji między zdolnościami fizycznymi osoby a jej światem społecznym i mentalnym. Celem tej koncepcji jest połączenie aspektów fizycznych i psychicznych w analizie niepełnosprawności.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Definicje niepełnosprawności w kontekście historycznym

Perspektywa medyczna (koniec XIX wieku):
niepełnosprawność jest związana ze złym stanem
zdrowia, w tym okresie nieprawidłowe funkcjonowanie
biologiczne jest łączone z niepełnosprawnością.

Pomnik Fawcetta, Park Vauxhall, Vauxhall, Wielka Brytania
Henry Fawcett (1833-1884) był niewidomym uczonym, politykiem
i naczelnym pocztmistrzem, który walczył o publiczne przestrzenie
otwarte. Pomnik przedstawiony na zdjęciu został zniszczony na
początku lat 60. XX wieku.

<https://historicengland.org.uk/research/inclusive-heritage/disability-history/1832-1914/>

Definicje niepełnosprawności w kontekście historycznym

Perspektywa przed prawami obywatelskimi (od początku do połowy XX wieku): Niepełnosprawność była postrzegana głównie jako niepełnosprawność funkcjonalna, co prowadziło do jej uwzględnienia w polityce społecznej. W tym okresie dyskryminacja sprawiała, że OzN były często wykluczane z dostępu do podstawowych usług. Wprowadzono systemy wsparcia ustawowego, oparte na diagnozach medycznych, jednak orzeczenia były często niejednolite, co prowadziło do sporów, np. dotyczących zdolności do pracy.

Definicje niepełnosprawności w kontekście historycznym

Perspektywa praw obywatelskich (druga połowa XX wieku): Zaczęto dostrzegać wykluczenie i dyskryminację Osób z Niepełnościami (OzN). Podejmowano wysiłki na rzecz zapewnienia im równego dostępu do budynków publicznych, transportu oraz edukacji.

Wprowadzono ustawodawstwo praw obywatelskich, mające na celu zakończenie dyskryminacji i zapewnienie dostępności we wszystkich obszarach życia. Podstawą tych działań było przekonanie, że niepełnosprawność nie jest wyłącznie biologiczną wadą, lecz wynikiem społecznej dyskryminacji.

Definicje niepełnosprawności w kontekście historycznym

Perspektywa etyczna: Ten aspekt odnosi się do faktu, że niepełnosprawność ma różne znaczenia w różnych kontekstach, a jej zakres może się zmieniać w zależności od sytuacji, co często prowadzi do trudności etycznych (np. w kwestiach związanych z zatrudnieniem, gdy OzN chce podjąć pracę). Pytanie dotyczy tego, czy dana osoba, niezależnie od istnienia lub stopnia niepełnosprawności, była poddana dyskryminacji z powodu swojej niepełnosprawności i czy jej prawo do równych szans społecznych zostało naruszone?

Definicja zawarta w Konwencji ONZ o prawach OzN

Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, przyjęta w 2006 roku i wiążąca dla państw członkowskich UE, stanowi część porządku prawnego Unii Europejskiej. Zgodnie z tą Konwencją, osoba niepełnosprawna to każda osoba, która ma długotrwałe uszkodzenie ciała, umysłu, intelektu lub zmysłów, które w połączeniu z innymi barierami mogą ograniczać pełne, skuteczne i równe uczestnictwo tej osoby w życiu społecznym. Celem Konwencji jest zapewnienie, że OzN mają takie same prawo jak wszyscy inni do korzystania z najwyższego osiągalnego standardu życia.

Definicje niepełnosprawności – podsumowanie

Niepełnosprawność obejmuje wiele różnych podejść i form, a jej definicja bywa często niejednoznaczna. Termin ten nie odnosi się jedynie do ograniczeń ruchowych, wad wzroku, wad słuchu, niepełnosprawności rozwojowych, intelektualnych, trudności w uczeniu się czy niepełnosprawności związanych z przewlekłymi chorobami. Osoby mogą również doświadczać niewidocznych niepełnosprawności, takich jak alergie, a także należy uwzględnić osoby starsze, które często borykają się z różnymi ograniczeniami zdrowotnymi.

Definicje niepełnosprawności – podsumowanie

Osoby starsze są bardziej narażone na rozwój różnych form niepełnosprawności z powodu procesu starzenia się (Zsarnóczy, 2018). Zgodnie z danymi Komisji Europejskiej (KE, 2010), ponad jedna trzecia osób w wieku 75 lat i starszych doświadcza niepełnosprawności, która w pewnym stopniu ogranicza ich zdolności, a ten odsetek będzie wzrastał w miarę starzenia się populacji UE. W związku z tym Strategia Unii Europejskiej na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami ma na celu zapewnienie OsN pełnego dostępu do ich praw oraz umożliwienie uczestnictwa w życiu społecznym. Cele te mają zostać osiągnięte poprzez priorytety takie jak: dostępność, uczestnictwo, równość, zatrudnienie, edukacja i szkolenia, ochrona społeczna, zdrowie oraz działania zewnętrzne.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

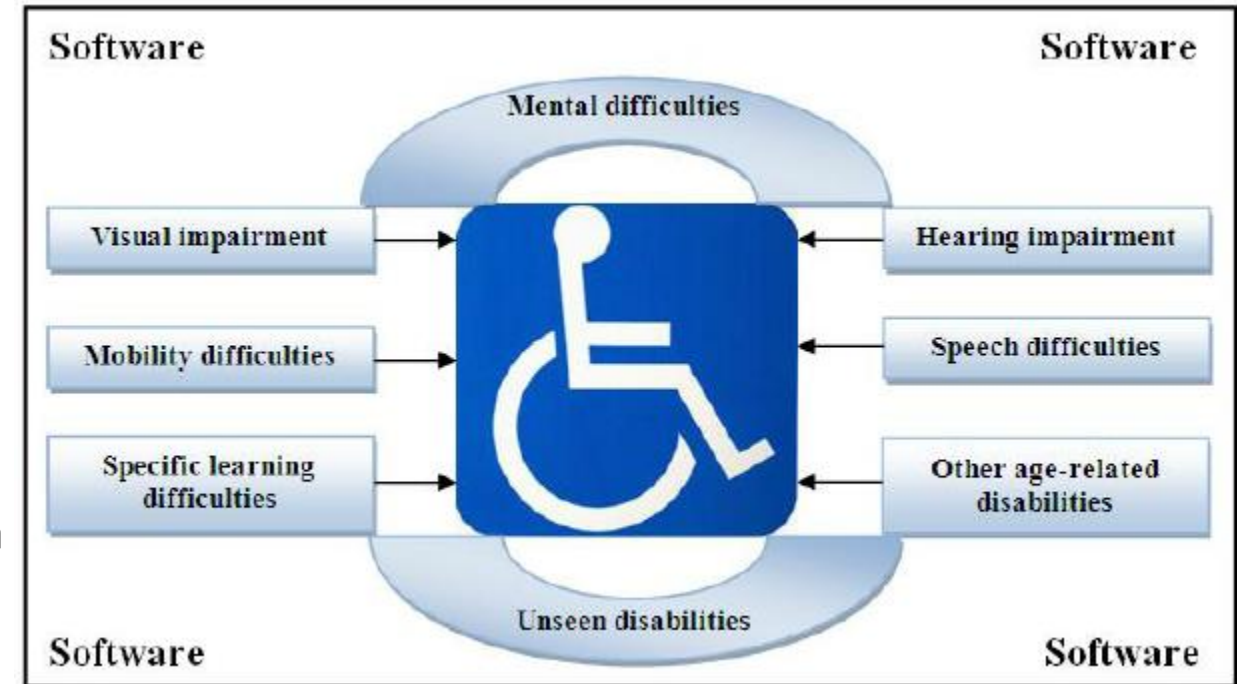
SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Definicje niepełnosprawności – podsumowanie

Pojęcie niepełnosprawności ma wiele różnych podejść, a jego znaczenie zmieniało się na przestrzeni czasu.

Współcześnie przyjmowana jest definicja: niepełnosprawność odnosi się do stanu fizycznego lub psychicznego, który wiąże się z określonym rodzajem uszkodzenia fizycznego lub psychicznego jednostki, w wyniku czego osoba napotyka bariery w codziennym życiu (Zsarnóczy, 2017).

https://www.researchgate.net/publication/264422652_Disability-Aware_Software_Engineering_for_Improved_System_Accessibility_and_Usability/figures?lo=1

Klasyfikacja OzN – wstępne uwagi

Zadanie to nie jest proste, ponieważ istnieje kilka różnych klasyfikacji OzN, które zależą od przyjętej perspektywy. Jeśli stosowana jest diagnoza medyczna, zbiór danych statystycznych w danej chwili musi uwzględniać fakt, że niepełnosprawność może wystąpić w dowolnym momencie u niektórych osób. W związku z tym mogą wystąpić sytuacje, w których klasyfikacja jest chwilowo nieaktualna, ale może stać się odpowiednia w przyszłości. Niepełnosprawność nie jest stanem, lecz procesem, który może mieć charakter postępujący, statyczny lub przerywany. Może pojawić się w różnych momentach i etapach życia – od narodzin, przez dzieciństwo i dorosłość, aż po kontuzje lub schorzenia genetyczne.

Klasyfikacja OzN – wstępne uwagi

Najczęstsza i najbardziej znana klasyfikacja: cztery podstawowe typy niepełnosprawności – fizyczna, intelektualna, psychiczna i sensoryczna:

- (1) **Niepełnosprawność fizyczna** to stan dotyczący części ciała, który ogranicza lub uniemożliwia prawidłowe funkcjonowanie fizyczne lub mobilność (spowodowane genetyką, chorobą lub urazem): osoby z ograniczeniami ruchowymi.
- (2) **Osoby z niepełnosprawnością intelektualną** mają trudności w zakresie samoopieki, bezpieczeństwa, komunikacji i interakcji społecznych. Przyczyny mogą obejmować genetykę, choroby lub urazy (np. deficyty w zakresie umiejętności mówienia i języka).
- (3) **Niepełnosprawność psychiczna**: zaburzenia myślenia, emocji i zachowania. Może być spowodowana głównie urazem mózgu lub nieprawidłowym rozwojem neurologicznym (np.. zaburzenia afektywne dwubiegunowe, depresja, schizofrenia, bulimia).
- (4) **Niepełnosprawność sensoryczna** dotyczy zmysłów – słuchu, wzroku, dotyku, węchu lub smaku. Należą do niej także zaburzenia ze spektrum autyzmu.

Klasyfikacja OzN – wstępne uwagi

Inne podejście z czterema głównymi kategoriami niepełnosprawności (Crow, 2008) wyróżnia osoby:

- (1) **niewidome i słabowidzące** – trzy typy: całkowita utrata wzroku, niedostrzeganie i daltonizm.
- (2) **niestyszzące i słabosłyszzące** (mogą mieć także ograniczoną zdolność słyszenia określonych częstotliwości).
- (3) z **niepełnosprawnością ruchową** to OzN fizycznymi lub lokomocyjnymi,
- (4) z **niepełnosprawnością intelektualną** mogą mieć trudności z pamięcią, percepcją, rozwiązywaniem problemów i konceptualizacją – obejmuje to autyzm, urazy mózgu, epilepsję, zaburzenia psychiczne lub neurologiczne.

Klasyfikacja OzN – WHO

Niepełnosprawność to stan, w którym jednostka znajduje się w znacząco niekorzystnej sytuacji w porównaniu do swojego standardowego poziomu funkcjonowania. Termin ten odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania jednostki, w tym do niesprawności fizycznej, sensorycznej, poznawczej, intelektualnej, psychicznej oraz do przewlekłych chorób. Niepełnosprawność może dotyczyć narządów lub części ciała, ale także wpływać na zdolność osoby do uczestniczenia w różnych aspektach jej życia.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Klasyfikacja OzN – WHO

2001: WHO opublikowała Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF). Główny cel klasyfikacji: użyteczne narzędzie do opisywania stanu zdrowia populacji w skali międzynarodowej. Stworzenie ustandaryzowanych, wspólnych ram, umożliwiających komunikację na temat zdrowia i opieki zdrowotnej w różnych dziedzinach na całym świecie.

ICF to systematyczne grupowanie osób z różnymi stanami zdrowia, które rozróżnia pojęcia funkcjonalności i niepełnosprawności.

(1) Funkcjonalność: ogólny termin obejmujący wszystkie funkcje ciała, aktywności i uczestnictwo.

(2) Niepełnosprawność: również ogólny termin odnoszący się do uszkodzeń, ograniczeń aktywności lub ograniczeń uczestnictwa.

ICF nie dotyczy tylko OzN: to uniwersalna klasyfikacja stanów zdrowia.

Klasyfikacja OzN – WHO

2 definiujące aspekty:

(1) zdolność funkcjonalna
i niepełnosprawność

(2) czynniki kontekstowe (środowiskowe).

Te drugie odnoszą się do całego kontekstu życia jednostki, czynników, które mogą wpływać na stan zdrowia osoby. Klasyfikacja dzieli te dwie główne kategorie na dwie podkategorie (ICF, 2001).

(1). Zdolność
funkcjonalna i
niepełnosprawność

- (a) Funkcje i struktury ciała
- (b) Aktywności i uczestnictwo

Czynniki kontekstowe
(środowiskowe)

- (c) Czynniki środowiskowe
- (d) Czynniki osobiste

Źródło: opracowanie własne na podstawie ICF, 2001

Klasyfikacja OzN – WHO

- (a) Funkcje ciała: funkcje fizjologiczne (w tym psychiczne) układów ciała; struktury: anatomiczne części ciała (takie jak narządy, kończyny i ich składniki). W obu przypadkach uszkodzenie (odchylenie/utrata) ma znaczną wagę.
- (b) Aktywności i uczestnictwo: osoba nie może uczestniczyć w / ani wykonać danej czynności.
- (c) Czynniki środowiskowe: fizyczne, społeczne i postawy w otoczeniu, w którym ludzie żyją. Zwykle są to czynniki zewnętrzne, niezależne od osoby. Mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na zdrowie człowieka.
- (d) Czynniki osobiste: specyficzne tło stylu życia jednostki odnoszące się do cech, które niekoniecznie są częścią oceny stanu zdrowia: sprawność, styl życia, nawyki, wychowanie, edukacja itp. Czynniki te mogą odgrywać istotną rolę na każdym poziomie niepełnosprawności.

Korzyści z klasyfikacji ICF WHO

Klasyfikacja WHO ICF koduje osoby pod kątem ich stanu zdrowia, dzięki czemu rozwiązywanie problemów i interwencje dotyczą nie tylko jednostki, ale mają wpływ na społeczeństwo i postawy społeczne.

Każdy program interwencyjny stworzony dla tych grup może być użyty do oceny, czy program był skuteczny.

Konsekwencje używania ICF w interwencjach mogą być następujące (Bornman, 2004):

- (1) Podkreślając mocne strony osób z niepełnosprawnościami, koncentruje się na ich uczestnictwie w określonym środowisku społecznym, pomagając im w interakcji z innymi.
- (2) Przyczynia się do szerszego uczestnictwa poprzez ukierunkowane programy dla członków społeczeństwa.
- (3) Skupia się na czynnikach środowiskowych, aby promować świadomość, integrację społeczną oraz poprawę postaw wobec niepełnosprawności.

Świadomość tożsamości OzN w literaturze, typologia

Istnieją dwa główne podejścia do niepełnosprawności: orientacja „kulturowej większości” oraz orientacja mniejszościowa, zwana także „subkulturową” (Darling, 2003).

Orientacja kulturowej większości opiera się na akceptacji oraz dostępie do powszechnie uznawanych norm dotyczących wyglądu i zdolności jednostki.

Orientacja mniejszościowa (subkulturowa) kładzie nacisk na wartość różnorodności wśród OzN, uznając istnienie alternatywnych norm funkcjonujących obok tych dominujących w społeczeństwie. W ramach tej orientacji jednostka może świadomie odrzucić normy większościowe i priorytetowo traktować swoją tożsamość związaną z niepełnosprawnością.

Świadomość tożsamości OzN w literaturze, typologia

Na podstawie dwóch powyższych orientacji, Darling (2003) określił typologię świadomości tożsamości OzN, która może zmieniać się z biegiem czasu (ludzie mogą przechodzić przez te procesy), ale zasadniczo należą do jednej lub drugiej kategorii w danym momencie, w zależności od tego, jak postrzegają siebie w społeczeństwie, jak się orientują i informują i komunikują.

Świadomość tożsamości OzN – koncepcja normalizacji

Koncepcja ta została rozwinięta przez duńskiego autora Bank-Mikkelsena, który w 1969 roku stwierdził, że należy „...umożliwić OzN intelektualnymi osiągnięciem egzystencji jak najbardziej zbliżonej do normalnych warunków życia” (Słownik badań nad niepełnosprawnością, 2009).

Stanowiło to podstawę ogólnej teorii, według której niepełnosprawność powinna być coraz częściej postrzegana jako naturalny element ludzkiego życia. W literaturze pojawił się również tzw. „model afirmacji”, zgodnie z którym niepełnosprawność powinna być traktowana jako część pozytywnego procesu społecznego (Darling, 2003).

Świadomość tożsamości OzN w literaturze, typologia

Darling (2003) wyróżnia następujące kategorie, w które można zaklasyfikować OzN na podstawie jej identyfikacji z każdym typem:

- normalizatorzy
- bojownicy
- afirmatorzy
- elastyczni
- odrzucający
- apatyczni
- izolowani.

Kategorie Darlinga OzN na podstawie ich samoidentyfikacji

Normalizatorzy: osoby, które akceptują normy społeczeństwa większościowego i w mniejszym lub większym stopniu udaje im się rozwinąć sposób życia, w którym żyje społeczeństwo większościowe. Są to osoby, których niepełnosprawność zazwyczaj nie jest zbyt widoczna; mogą nawet decydować się przedstawiać siebie jako w pełni sprawnych.

Bojownicy: osoby, które akceptują normy społeczeństwa większościowego, ale nie mają dostępu do znormalizowanego sposobu życia. Dlatego angażują się w subkulturę OzN, głównie w celu samodzielnej obrony i zmiany społecznej.

Kategorie Darlinga OzN na podstawie ich samoidentyfikacji

Afirmatorzy: osoby, które identyfikują się z subkulturą OzN, aby osiągnąć swoje cele. W przeciwieństwie do poprzedniej kategorii ich identyfikacja jest silna, postrzegają swoją niepełnosprawność jako część swojej tożsamości, jako swoją główną cechę.

Elastyczni (o elastycznej tożsamości sytuacyjnej): osoby mogą jednocześnie utrzymywać różne tożsamości i dostosowywać je w zależności od kontekstu. W niektórych sytuacjach akceptują normy społeczeństwa większościowego, a w innych przyjmują normy subkultury.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Kategorie Darlinga OzN na podstawie ich samoidentyfikacji

Odrzucający: osoby, które pragną normalizacji, ale nie mogą jej osiągnąć, a także nie mają dostępu do subkultury OzN. Mogą być analfabetami lub żyć w ubóstwie lub w odizolowanych rejonach. Tacy ludzie częściej są narażeni na normy kultury większościowej.

Apatyczni: osoby, które pozostają apatyczne lub całkowicie nieświadome (np. osoby cierpiące na poważne choroby psychiczne lub trudności w nauce najprawdopodobniej).

Izolowani: osoby, które nie mają dostępu do subkultury OzN. Gdy tylko dowiedzą się o jej istnieniu, prawdopodobnie do niej dołączą.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Klasyfikacja OzN – uwagi końcowe

Istnieje wiele różnych klasyfikacji OzN.

OzN nie stanowią jednorodnej grupy; posiadają unikatowe cechy (Zsarnóczy, 2017).

Istnieje wiele rodzajów niepełnosprawności i wiele konsekwencji dla socjalizacji jednostek w społeczeństwie.

Bardzo ważne jest przyjęcie pozytywnej postawy społecznej i odpowiednie stosowanie polityk w celu poprawy sytuacji i warunków życia OzN w społeczeństwie.

Można zdefiniować wiele różnych podgrup: używane terminy nie powinny być stygmatyzujące ani dyskryminujące, lecz powinny zachęcać do podejmowania odpowiednich wysiłków w zakresie polityki edukacyjnej, zdrowotnej i społecznej, dostosowanych do stanu zdrowia.

ADAM MICKIEWICZ
UNIVERSITY
IN POZNAŃ

SAPIENTIA
HUNGARIAN UNIVERSITY
OF TRANSYLVANIA

Klasyfikacja OzN – uwagi końcowe

Z perspektywy turystyki dostępnej wyróżnia się następujące 4 podstawowe kategorie niepełnosprawności:

- (1) sensoryczne (wzrokowe, słuchowe),
- (2) komunikacyjne (niepełnosprawności związane z mową),
- (3) fizyczne (mobilność, niepełnosprawność tymczasowa, niepełnosprawność związana z wiekiem)
- (4) intelektualne (lub psychospołeczne).

Ponadto występuje niepełnosprawność o złożonym charakterze (sprzężona).

